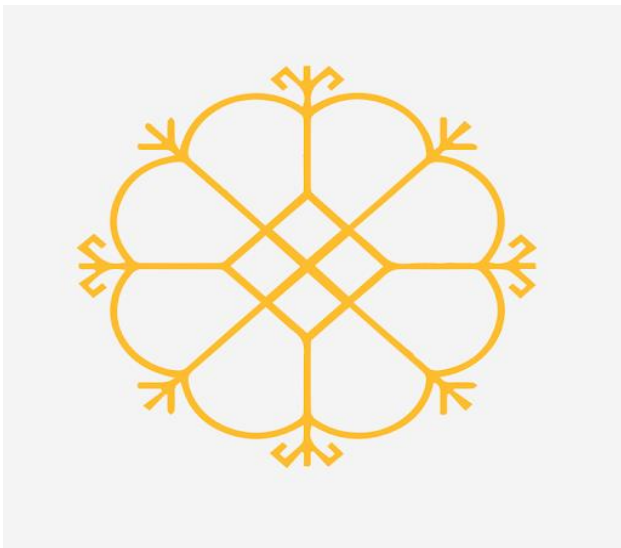

Teku, tekū pa celiņu, datecēju saules muižu

Igeta Ozoliņa,

mag. paed., etnomuzikoloģijas
studēnte

***«Ja tautas dziesmu nelabās dienās aizmirsuši
būtu, latvju tauta tagad būtu nemuzikāla.»***

/Jāzeps Vītols/

***«Caur galvaspilsētas pūli es neīņnodamās varu
iziet, tikai pie dziesmas turoties.»***

/Ilga Reizniece/

Vij, Dieviņi, zelta viju

Dzirdēta no «Skandiniekiem»

- Vij, Dieviņi, zelta viju visgarām(i) jūras mal',
- Lai nenāca svešas varas šai zemē(i) ziedus traukt.
- Dūci, dūci, pārkonīti, grauj(i) tiltus Daugavā,
- Lai nenāca svešas varas manā tēvu zemītē.
- Kas kaitēja man dziedāti apaļā(i) kalniņā –
- Visapkārt(i) saule tek(a), sidrabiņu sijādam'.
- Ej, Dieviņi, tu pa priekšu, es tavās(i) pēdiņās,
- Es tavās(i) pēdiņās(i) ar balto(i) dvēselīt'.

Jēdziens “tautasdziesma”

- **Dziesmu vārdi** – K. Barona “Latvju dainu” krājumos.
- **Teksts + mūzika**. Sinonīmu nav. Ir “tautas meldijas”.
- **Tautas dzeja** – šo terminu lietoja Ludis Bērziņš, mūsdienās to nelieto.
- **Latgalē** terminu “dziesma” saprata kā tekstu, bet melodiju sauca par “**bolsu**”.
- **Tautu dziesma** – var tikt saprasta kā “kāzu dziesma”.

Kas ir latviešu tautas mūzika

- **Latviešu tautas mūzika** vēsturiski ir latviešu zemniecības un sīkpilsonības muzicēšanas prakšu un mūzikas stilu kopums, kas nodots pārmantojamības ceļā.
- Tā sāka dokumentēt kopš **19. gs. 60. gadiem.**
- Izšķirams **senākais un jaunākais slānis.**

Kas ir tautasdziesma

- Vārds "**tautasdziesma**" starptautiskajā kultūras apritē nonāca līdz ar apgaismības filozofa un literāta Johana Gotfrīda Herdera rakstiem, pirmo reizi minēts 1773. gadā.
- Jēdziens lietots, lai apzīmētu dziesmu folkloras senāko daļu – t. s. **klasiskās tautasdziesmas**, kuru sinonīms kopš pirmā tautasdziesmu lielizdevuma “Latvju dainas” publicēšanas (1894–1915) ir **dainas**.
- **Klasiskās tautasdziesmas** jeb **dainas** ir individuāli sacerētas un no paaudzes paaudzē izplatītas četrriņdes vai garākas dziesmas, kurās atspoguļojas latviešu zemnieka dzīves cikls un pasaules uzskats.

Pirmās ziņas par tautasdziesmām

- Senākās ziņas par latviešu dziedāšanas tradīciju atrodamas divās 13. gs. hronikās – **Indriķa Livonijas hronikā** un **Atskaņu hronikā**.
- Laikā no 15. gs. līdz 18. gs. tautasdziesmu saturs un izpildījums raksturots cittautu autoru **vēsturiskajos un ceļojumu aprakstos**, kā arī **baznīcu dokumentācijā** ar kritisku skatījumu uz pagānu ieražām.

Tautasdziesmu apzināšana

- Tautasdziesmas teksts kopā ar melodiju **pirmo reizi iespiests** 1632. gadā Frīdriha Mēnija pētījumā par Livonijas iedzīvotāju izcelšanos.
- **Senākais tautasdziesmas pieraksts** ir 1584. gadā raganu prāvu protokolos citētie sāls pūšamie vārdi.
- Tautasdziesmu piemēri ar komentāriem **publicēti** Georga Manceļa sprediķu grāmatā un Stendera latviešu gramatikas izdevumos 1761. un 1783. gadā.

Melodiju pieraksti

- Jēdziens “**latviešu tautas mūzika**” ar saturu sāka piepildīties 19. gs. 60. gadu nogalē, **Jānim Cimzem** uzsākot tautasdziesmu melodiju vākšanu, apdari un izdošanu.
- **Jurjānu Andrejs** – *Latvju tautas mūzikas materiāli*, 6 grāmatas (1894–1926).
- **Latviešu folkloras krātuve** , dibināta **1924.** g.
- **Emilis Melngailis** – *Latviešu mūzikas folkloras materiāli* 3 sējumos: Korsa, Maliena, Vidiena.
- J. Graubiņš, J. Sprogis, V. Bendorfs, J. Vītoliņš, u. c.

Cik senas ir tautasdziesmas?

- Kaut arī tautasdziesmu vecums **nav precīzi nosakāms**, to veidošanās visdrīzāk saistāma ar vienotas latviešu valodas attīstības procesu.
- **Senā slāņa** dziedāšanas stili sakņojas Baltijas pirmskristianizācijas kultūrā un ir cieši saistīti ar senajām ģimenes, gadskārtu un darba ieražām. Senā slāņa centrālais stils ir **teiktās melodijas** (rečitatīvi), kurās melodiju un ritmiku ietekmē runas plūsma.

<http://garamantas.lv/lv/record/367676/Netisami-es-iegaju>

- Teiktās melodijas bagātīgi **variējas** un ir **multifunkcionālas** – viens un tas pats melodiskais modelis lietots dažādās ieražās, taču ikreiz kombinācijā ar attiecīgās ieražas tekstiem.

Tautasdziesmu tematika

- Visvairāk dziesmu veltīts **cilvēka mūža ritumam**. Dziesmas stāsta gan par ikdienas sadzīvi – attiecībām ģimenē, puīšu un meitu saskarsmi, laulātu ļaužu kopdzīvi u. c., gan par trim svarīgākajiem mūža godiem – **kristībām, kāzām un bērēm**.
- Otrs apjomīgākais cikls ir **darba dziesmas**, kurās raksturoti gan konkrēti darbi, to veicēji un darba vide zemkopībā, lopkopībā, zvejniecībā, apģērba gatavošanā, u. c., gan darba ētika un estētika.
- Zemkopja darbi ir cieši saistīti ar **saules ritu dabā**, kura robežpunktus iezīmē gadskārtu svētki – Meteņi, Lieldienas, Jāņi, Miķeļi, Mārtiņi, Ziemas svētki. Tie izdziedāti **gadskārtu ieražu dziesmās**.

Tautasdziesmas šodien

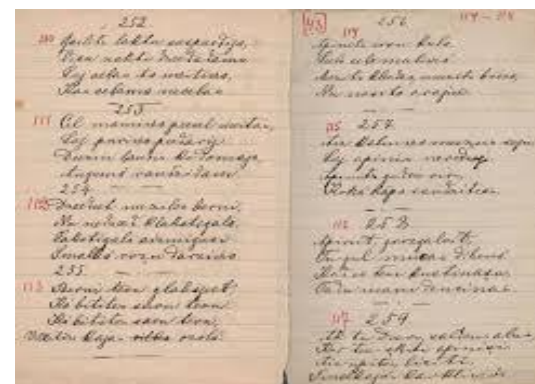
Tautasdziesmām kā nacionālās identitātes simbolam ir svarīga nozīme Latvijas **izglītībā** un **kultūrā**:

ģimenes un skolas tradīcijās,

folkloras kustībā,

Dziesmu svētkos,

iedvesmas avots masu kultūrai, radošajām industrijām un jaundarbiem visās profesionālajās mākslās.

“Es apsedzu sav’ galdiņu”

Ilgas Reiznieces dziesma

<https://www.youtube.com/watch?v=GAIXMa2yRe0>

- Es apsedzu sav’ galdiņu ar balto(i) paladziņ’.
- Apsedz, Dieviņ, manu sētu ar sudraba mētelīt’.
- Galdiņam(i) četri stūri, visi četri vajadzīg’;
- Uz pirmo(i) saule lēca, uz otro(i) norietēj’,
- Uz trešo(i) Laima sēd(a), uz ceturto – mīļā Māra.

- Lielākais dainu vākums glabājas **Latviešu folkloras krātuvē**, tas ietver vairāk nekā 1 miljonu tekstu un ap 30 000 melodiju
- Vietnes www.dainuskapis.lv un www.garamantas.lv

“Es mācēju bumbulēt”

- Auces apkārtnes dziesma

Teicēja Karlīna Puraviņa

<http://www.garamantas.lv/lv/record/365345/Es-maceju-bumbulet-1964>

- Un tik interesanti to pasniedz Laima Jansone un DJ Monsta:

<https://www.youtube.com/watch?v=TeNqm1kpZwQ>

Metenis – jauns sākums

- Svinama diena starp Ziemas svētkiem un Lielo dienu otrdienā – 7 nedēļas pirms Lieldienām, saukts arī par Aizgavēni.
- Bagātīgs galds, kurmju dzīšana, braukšana ar ragaviņām, maskošānās pēdējo reizi.

<https://www.youtube.com/watch?v=UuTLlLm86No>

- Pelnu diena – nākamā pēc Metenim.
- Jauns sākums cilvēka dzīvē – bērna piedzimšana.
- Skaistākā šūpuļdziesma pasaulē:

<https://www.youtube.com/watch?v=M400IrWopiQ>

Saules gada pavasaris/dzīves pavasaris

- Līdz pat 16. gs. jaunais gads Eiropā sākās ar Lieldienām, ar saules lēkta sagaidīšanu.
- Diena un nakts vienādā garumā – līdzsvars gaismas un tumsas attiecībās.
- Lielā diena, Lieldienas – šūpošanās, dziedāšana, auglības un svētības vairošana.

Nāc nākdama, Liela diena,
Visi bērni tevi gaida,
Visi bērni tevi gaida,
Aiz vārtiem sasēduši

Bērnu darbs – lopu ganīšana

- **Ganu gaviļēšanas dziesmas** – savdabīgas, daudz improvizācijas, reģistru maiņa balsī, sauc lopiņus, uzrunā citus ganus.

<https://www.youtube.com/watch?v=-D4wKkEegDs>

- Smeldzīgas un **klusas ganu dziesmas** – liriskas, skumju pilnas, kurās gans sarunājas pats ar sevi.

Meitas rotā un gavilē

- **Garais sauciens** – Lejaskurzemes bagātība. Dzied tikai brīvā dabā, izloka balsis, stāsta par dziedāšanu, padarītiem darbiem, lūkošanos tautās:

<https://www.youtube.com/watch?v=Z-isZMO5UEc>

- **Sēlijas rotāšana** – ar rotātājām, vilcējām, locītājām, dūcējām:

https://www.youtube.com/watch?v=r9I8W_c3ZRw

Vasara – jaunība

- **Talkas**
- Līgo divas nedēļas pirms Jāņiem
- **Zāļu diena** – diena pirms Jāņiem
- **Jāņu vakars**
- **Jāņu nakts**
- **Jāņu rīts**
- **Atsvēte un pēcjāņi**
- **Pēterdiena**
- **Laidene**
- **Annas un Jēkabi**
- Bišu laiks
- <https://www.youtube.com/watch?v=2 It8-2atd4>

Rudens

- **Kāzu laiks**

<https://www.youtube.com/watch?v=vn6-aXHCpdE>

- Ražas novākšanas laiks – **rudenāji**

- **Miķeļi**, Apjumības

- **Veļu laiks**

<https://www.youtube.com/watch?v=bUJqYcURcQQ>

Ziema

- **Mārtiņdiena** – saimnieciskā gada noslēgums, maskošānās sākums
- **Katrīnas diena** – sākas aitu cirpšana
- **Vakarēšana** – vērpšana, adīšana, mīklu minēšana, dziedāšana
- **Bluķa vakars**
- **Maskošānās**
- **Teņa diena** – cūku labklājības vairošana
- **Sveču diena** – sveču liešana. Latgalē – rudens laikā

Pie Dieviņa gari galdi

Pierakstījis Em. Melngailis. Latviešu mūzikas folkloras materiāli, 2. sējums, Nr. 402

- Pie Dieviņa gari galdi, tur sēd pati mīļā Māra,
- Tur sēd pati mīļā Māra, villainītes rakstīdama
- Izrakstīja, saskaitīja, atdod Dieva rociņās(i)
- Nu, Dieviņi, tava vaļa, nu tavās(i) rociņās(i)
- Nu tavās(i) rociņās(i) pašas Laimas atslēdžiņa
- Dod, Dieviņi, otram dot(i), ne no otra mīļi lūgt(i)
- Otram devu dziedādama, otru līdzu raudādama
- Dod, Dieviņ(i), dodamo(i), es saņemšu ņemamo(i)
- Es saņemšu ņemamo(i) ar abām(i) rociņām(i)
- <https://www.youtube.com/watch?v=jqOj976Lcks&t=2s>

Izmantotie avoti

- Vizbulīte Bērziņa «Tautasdziesmas gājums»
- Mārtiņš Boiko “Latviešu tautas mūzika” -šķirkļis Nacionālajā enciklopēdijā
<https://enciklopedija.lv/skirklis/27966>
- Baiba Krogzeme-Mosgoroda “Latviešu tautasdziesmas” – šķirkļis Nacionālajā enciklopēdijā
<https://enciklopedija.lv/skirklis/52758-latvie%C5%A1u-tautasdziesmas>
- JVLMA lekciju materiāli
- www.garamantas.lv
- www.youtube.com
- www.google.com

Paldies par uzmanību!

Lai aizraujošs ceļš tautasdziesmu izziņā!

